

DOKAZOVÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.

2024

Vývoj dokazování v českých zemích

- Ve středověkém českém trestním právu byly důkazy označovány jako prostředky **průvodní**
- Teorie o důkazech byla označována jako **zákonná teorie průvodní** (, soudce mohl uznat vinu jen, když byly založena na přesně stanovených důkazech, nebo naopak musel zprostit, když určité předepsané důkazy nebyly provedeny (velký tlak na doznání obviněného)
- Vzniká **zásada volného hodnocení důkazů a materiální pravdy**
- Dokazování jako rekonstrukce skutkového stavu

Základní zásady dokazování v současném trestním právu

- Zásada **materiální pravdy**
- Zásada oficiality
- Zásada vyhledávací
- Zásada presumpce nevinny
- **Zásada volného hodnocení důkazů**
- Zásada přiměřenosti a zdrženlivosti
- Zásada kontradiktorního řízení,
- Zásada veřejnosti (před soudem)
- Zásada bezprostřednosti (před soudem)
- Zásada ústnosti (před soudem)...

Pojmy důkazního práva

- Pojem důkazní právo (souhrn pravidel a předpisů)
- Důkazní prostředek (zdroj)
- Důkaz (informace)
- Předmět důkazu (okolnost, jež má být zjištěna)
- Vyhledávání důkazu (opatření, zajištění)
- Provádění důkazu (zjištění předmětu důkazu)
- Hodnocení důkazu (rozumový a myšlenkový postup – závažnost/ zákonost/ věrohodnost)

Co je účelem dokazování?

- **Rekonstruovat** skutečnost z minulosti tak, aby poznání této skutečnosti bylo jejím správným odrazem.
- Zjistit pravdu, tedy takový stav, který co **nejvíc odpovídá skutečnosti**; jen toto zjištění může být základem spravedlivého a přesvědčivého rozhodnutí.
- Dokázána musí být **vždy vina**, pouhé nevyvrácené podezření k odsouzení nestačí (in dubio pro reo – při skutkových pochybnostech ve prospěch obviněného), přičemž vina musí být založena pouze na skutkových zjištěních.

Jak je to v trestním řízení s důkazním břemenem ?

- OČTŘ musí mít faktický a právní zájem na zjištění skutkového stavu – materiální pravda (osvícená inkvizice) – **materiální důkazní břemeno státního zástupce**
- Obviněný nemusí dokazovat svou nevinu (presumpce neviny) zásada nemo tenetur – nesmí být nucen aby nevinu dokazoval
- **Formální důkazní břemeno** v cizích úpravách (rozdělení důkazního břemene mezi strany v závislosti na dokazované skutečnosti, přenášení důkazního břemene mezi stranami, burden of going forward, burden of persuasion, burden of producing evidence, burden of proof, burden of establishing, atd.)

Hodnocení důkazů - vnitřní přesvědčení OČTŘ

- ◆ **Primárním korektivem přílišné volnosti**, resp. přílišné volnosti (libovůle, svévole) je zásada materiální pravdy, která vyjadřuje pravdu hmotného práva, resp. naplnění potřebných elementů skutkové podstaty .
- ◆ **Korektivem přílišné volnosti soudce** jsou i pravidla dokazování, která stanoví trestním řádem rámcově upravený postup pro opatření a provedení nejvíce frekventovaných důkazních prostředků a které zavazují jako objektivizující prvek.
- ◆
- ◆ **Novodobým korektivem**, také eliminujícím prvky libovůle a svévole jsou lidská práva a základní svobody, zejména právo na spravedlivý proces. (čl. 36 odst. 1 Listiny).
- ◆
- ◆ Volné hodnocení důkazů vykazuje nejen **objektivní, ale i subjektivní prvky**, aniž lze jedny z těchto předem upřednostnit. Pro míru důkazů k prokázání skutkové podstaty je nezbytné svobodně vytvořené vnitřní přesvědčení orgánu činného v trestním řízení, které představuje subjektivní prvek, jenž je dostatečně podepřen prvky objektivními.
- ◆ Směrnici pro hodnocení důkazů, je i **myšlenková činnost** orgánu činného v trestním řízení, kterou tvoří elementy, jako jsou průměrné životní zkušenosti každého člověka, osobní životní i profesní zkušenosti a zvláštní poznatky zjištěné při projednávání konkrétní věci.
- ◆ **Testem respekt OČTŘ k těmto pravidlům je přesvědčivost odůvodnění rozhodnutí**

Předmět a rozsah dokazování

- Okolnosti důležité pro rozhodnutí ve věci samé (hledisko hmotného práva – formální a materiální znaky trestného činu, pachatel, druh a výměra trestu, náhrada škody, okolnosti trestného činu)
- Okolnosti důležité pro postup v trestním řízení (hledisko procesního práva – nutnost přerušení řízení, otázky povinnosti svědčit, doručení konkrétních rozhodnutí atd.)
- Okolnosti důležité pro použití odklonů (zda se obviněný činu dopustil /ne vina!/, náhrada škody, podmínky dohody o vině a trestu atd.) nebo jiných zvláštních způsobů řízení (zda jde skutečně o uprchlého, atd.).

Okolnosti, které není třeba dokazovat

- Právní předpisy uveřejněné nebo registrované ve **Sbírce zákonů** a **Sbírce mezinárodních smluv** (iura novit curia)
- Otázka **cizozemské právní úpravy** (hmotně-právní a procesní hledisko! – presumpce správnosti postupu podle mezinárodní smlouvy)
- Skutečnosti, o nichž bylo rozhodnuto v jiném řízení způsobem **pro trestní řízení závazným** (otázky osobního stavu, apod.)
- Skutečnosti a poznatky, které **považujeme ze zkušenosti za pravdivé**, pokud se nevyskytne rozumná pochybnost o nich (příčetnost obviněného, podání osoby na poště, atd.)

Nesporné skutečnosti?

- ◆ **Nesporné skutečnosti ve zkráceném přípravném řízení** (zákonem č. 265/2001 Sb. od 1. 1. 2002 vytvořen institut nesporných skutečností ve zjednodušeném řízení konaném před samosoudcem po zkráceném přípravném řízení.)
- ◆ Novelizací trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. byl institut nesporných skutečností s účinností od 1. 10. 2020 zakotven do ust. § 196 a 206a tr. řádu.
- ◆ Podle § 196 odst. 2 písm. d) tr. řádu předseda senátu spolu s doručením opisu obžaloby upozorňuje **obžalovaného, že má právo** v jím stanovené lhůtě uvést, **které skutečnosti uvedené v obžalobě považuje za nesporné.**
- ◆ **Zvýhodnění státního zástupce?**

Rozdělení důkazů

1. Podle vztahu k předmětu řízení:

- **Usvědčující**
- **Ospravedlňující**

2. Podle pramene:

- **Původní** (bezprostřední – přímý vjem svědka, video z ohledání místa činu, originál smlouvy)
- **Odvozené** (zprostředkované – z doslechu, atd.)

3. Podle vztahu k dokazované skutečnosti:

- **Přímé** (prosté – dokazuje přímo vinu nebo nevinu, jako hlavní skutečnost)
- **Nepřímé** (složené – lze z nich dovodit hlavní skutečnost, uzavřený řetěz)

Rozvržení dokazování do různých stádií trestního řízení - obecně

1. **Dokazování v přípravném řízení:**

- Dokazování v průběhu prověřování
- Dokazování ve vyšetřování a rozšířeném vyšetřování
- Dokazování ve zkráceném řízení
- Dokazování ve vazebním zasedání

2. **Dokazování v řízení před soudem:**

- Dokazování při předběžném projednání obžaloby
- Dokazování při hlavním líčení
- Dokazování v odvolacím řízení
- Dokazování ve veřejném a neveřejném zasedání
- Dokazování v řízení o mimořádných opravných prostředcích

Podrobnosti budou probrány až v rámci výuky o stádiích trestního řízení.

Jednotlivé důkazní prostředky v trestním řádu – demonstrativní výčet

- **Výpověď obviněného** (§ 90 - § 95) práva obviněného - poučení, právo nevypovídat, právo na obhajobu, doznání není cílem procesu, ale „jen“ polehčující okolnost
- **Výslech svědka** (§ 97 - § 104) poučení, právo odepřít výpověď, zákaz výpovědi (utaj. infor., mlčenlivost), šetření osoby svědka (výpověď dítěte mladšího 18 let – duš. a mravní vývoj – OSPOD nebo rodič , úkon neopakovat – sekundární viktimizace) křivá výpověď – následek TČ
- **Znalecký posudek** (§ 105 - § 111) je potřeba odborné znalosti, (odborné vyjádření x ZP) seznam znalců, znalec ad hoc, znalecký ústav (výjimečně, zvláště obtížné případy), znalec nesmí hodnotit důkazy, někdy musí být přibráni znalci dva (prohlídka a pitva mrtvoly), nepravdivý znalecký posudek
- **Věcné a listinné důkazy** (§ 112) nemají nahrazovat výpovědi osob
- **Ohledání** (§ 113 - § 118) osoby, věci, místa činu...
- **Za důkaz může sloužit vše?** (kriminalistické metody, elektronické důkazy....)
- Nepřípustný důkaz? (zpravidla není v trestním řádu výslovně uvedeno, závisí zpravidla na soudci, jak důkaz posoudí, ale jsou výjimky -§ 89 odst. 3 tr.ř.)